

een wijze
lijk leven,
ven in onze
daartegen-
ustig leven.
en zijn door
den.
schen daar-
a pogen te
enschnppen
den ineen
uitdrukkin-
aar in alles
d ook oor-
in een ver-
gen, en de
ns verstand
eeds twijfel.
i juist ware,
i schrijver
a bedoelde,
a hoofdstuk
ngen in de
dat de titel
edt, als zoo-
wezen noch
dit wezen;
or ze zich
ar houden.
vor als titel
s geen kerk.
ng, dat de
rakter van
ijn we het
u, dat ver-
slechts op
oor uitban-
kaar strijden
ktijk, op een
geval scherp
len, doordat
de pretentie
n, opgeeft, uit
dijke schraapt
geestelijken,
waar.
estending
vindt zich
gen te laten
alle andere
derlandse
reëning op
met loslating
heid was of
ook kiest,
de onder-
geestelijke
lijke groe-
de be-
als groep
le Gerefor-
belijdenis,
eginsel, de
de Moder-
houwing",
oof.
pen buiten
enootschap
er groepen
n saam in
e eenheid
ij niets ter
alle groe-
en belijde-
h daarnaar
der gees-
door hem
punt.
innen, met
eenden in
zonderlijke
te laten
a dit, dan
eel voort;
dit streven
oe, aaneen-
aaneenslu-
cht uitgaan.
en groter
oor de on-
n met een
aan om op
e oplossing
te komen:
Hervormde
wij behou-
zou willen
ot bezwaar
is te geven
ament van
Bruna der-
rganisatie
de groe-
moet.
ede voor-
en is gele-
e, mecha-
he weg is,
lijnen, die
schijn ge-
e plaats te
van mo-
fessioneele
awing van
et feit, dat
ingen gaan
dingepos

ten gaan oprichten in plaatsen, waar een Neder-
landse Hervormde predikant van andere richting
is, en dat door moderne predikanten, veelal
behoorende tot de Nederlandsche Hervormde
kerk, voor afscheiding van den protestantenbond
wordt gesproken en godsdienstonderwijs wordt
gegeven, in plaatsen, waar een collega uit het
zelfde Nederlandsche Hervormde genootschap
den dienst des Woords in 't kerkgebouw voor-
gaat of met een deel der jeugd catechiseert.
Dit nu is toe te juichen; daaruit spreekt waar-
heidszin en liefde tot eigen overtuiging, en dit
wijst tevens den weg, dien we nu niet langer
partieel en half onbewust, maar met beslisheid
als naar een duidelijk zichtbaar doel te loopen
hebben, om uit het moeras te geraken.
De rangschikking van twee tweede op-
merking als tweede voordeel schijnt ons
minder juist.
Het is geen tweede voordeel van geestel-
ijke scheiding, maar eenvoudig een opmer-
king die aantoonde, dat de geestelijke schei-
ding feitelijk reeds bestaat, en nog alleen
consequent doorvoering eischt.
Hierbij laten we het voor ditmaal, om
een volgend maal uiteen te zetten, hoe
de geachte schrijver zich de verzukenlijking
van zijn denkbeeld als mogelijk denkt.
Voorhands voegen we er slechts aan toe,
dat het vroeger ook in onze koloniën
verdedigde denkbeeld van een *modus vivendi*
evenzoo bedoeld: 1°, het ontneemen aan het
Genootschap van het karakter van kerk;
2°, het afzonderlijk organiseren binnen een
louter administratief genootschap van Gere-
formeerden, Ethischen, Groningers, Modernen,
en 3°, het niet langer geestelijk verantwoor-
delijk stellen van de ééne groep voor het
bestaan en de handelingen der overige.
Bedoeld als maatregel van overgang ge-
beaat er alzoo bij ons principieel tegen dezen
gedachtengang geen bezwaar, mits hij naar
zoo word uitgevoerd, dat de Gereformeerden
ook voorhands metterdaad kerkelijk naar
den eisch van hun beginsel leven kunnen.
Doch hierover een volgend maal.

Onthouding.
XXIV (Slot)

Thans rest ons nog de *Onthoudings-
verenigingen* als zodanig te bespreken, en
ons oordeel daarvoor zal, dunkt ons, aan
de vrienden dezer Vereniging meevallen.
Onder »Onthoudingsverenigingen» ver-
staan wij verenigingen of gezelschappen van
mensen en vrouwen, die zich tegenover
elkander verbinden, om geen drank te drin-
ken, waarin op wat wijs ook alcohol
schuilt.
Het doel dezer verenigingen kan hierbij
velelei zijn.
Het kan daarin liggen, dat men op die
wijs zichzelf persoonlijk tegen het gevaar
van het Alcoholicisme beveiligen wil. Het
kan zijn, dat men door zulk een vereniging
op zijn naaste omgeving, in huis, bedrijf
en vriendenkring wil werken. Het kan ook
zijn, dat men samen zich verenigt om het
alcoholicisme in den breedsten kring te be-
strijden, en nu, om sterk te staan, zelf
begint met zich aldus te binden.
Zulke verenigingen nu achten we niet
alleen niet verkeerd, maar zelfs aanbevelings-
waardig en noodig, mits onder drielei
voorwaarden:
De eerste is, dat zij, die zulk een ver-
eeniging aangaan, in staat zijn om te oor-
deelen wat zij doen. Er dient derhalve
zekere leeftijd te worden bepaald. Kin-
deren van 3 à 6 jaar in zulke verenigingen
op te nemen, komt ons ongeoorloofd voor.
De tweede voorwaarde is, dat er *belofte*
en geen *geloofte* zij.
Want wel zijn ook *geloften* geoorloofd en
prijzlijk; maar *geloofte* van onthouding mogen
niet dan voor zekere tijd, en mogen niet
voor het leven worden aangegaan.
Eenvoudig wijl zij haar grond vinden in
bijzondere gemoedsgesteldheden, en niet in
algemeene, heel het leven beheerschende
overtuigingen.
Een *geloofte* mag nooit te niet gedaan.
Ze is aan den Heere en niet aan menschen
geloofd. Ze is heilig.
De *belofte* daarentegen kan zich uitstrek-
ken over alles waarover men zeggenschap
heeft, overmits ze vanzelf wegvalt, zodra
men ophoudt lid van zulk een vereniging
te zijn.
En de derde voorwaarde is, dat het ont-
breken van een goeden kerkelijken toestand
er toe nopen.
Zulke verenigingen toch dragen geen ander
karakter, dan dat van een surrogaat voor de
kerkelijke tucht.
En overmits nu op kerkelijk gebied in
tamelijk uitgestrekte zin van kerkelijke
tucht geen sprake is, zoo is het gewenscht,
dat een ieder die leeft in een kerk, waar
die tucht ontbreekt, een surrogaat voor die
tucht zoekt in bijzondere verenigingen.
Eveaals men Evangelische verenigingen op-
richt als de kerk waarin men leeft geen goeden
Dienst des Woords waarborgt, zoo ook richt
men dan Onthoudingsverenigingen op bij
ontstentenis van eigen oefening van de kerke-
lijke tucht.
Hieruit nu volgt ons oordeel, dat we
voor de Gereformeerden in het gemeen
zulke verenigingen niet gewenscht vinden,
wijl ze, waar kerkelijke tucht bestaat, die
overnemen, en daardoor verslappen.
Maar ook anderszins, dat we voor kerke-
lijke toestanden, waarin van kerkelijke tucht
zoo goed als geen sprake is, zoodat bij
grote menigte allerlei dronkaards en mis-
bruikers van den alcohol inloopen en niet
vermaand of onder tucht gebracht wor-
den, zulke verenigingen gewenscht, en ten
deele zelfs noodzakelijk vinden.
Zeker geestelijk gevaar blijft er daarom
wel aan kleven, in zoover ze valsche aasom-
voeden kunnen, maar tegen dit gevaar weegt
op het nog groter gevaar, dat geheele
volkskringen, die kerkelijke tucht missen,
verwilderen.
Dit is dan ook de reden, waarom we

steeds niet enkel met belangstelling, maar
met toewijding den arbeid der Onthouding
buiten onze kerken gadesloegen, en evenzoo
in den boezem onzer eigen kerken dit stelsel
van onthouding op jegens elkaar bindende
belofte nimmer hebben aangemoedigd.
Scheen dit sommigen inconsequent, nu zal
men de consequentie van ons stelsel verstaan.
Schiet de kerk te kort, dan is er geen
uitweg dan in het *wettelijke standpunt*, maar
doet de kerk haar plicht, dan is die uitweg
te mijden.
Juist in verband hiermede kan er intus-
schen niet genoeg nadruk op worden gelegd,
dat de Gereformeerde kerken toch mogen
toezien, om ook in zake het misbruik van
alcoholische dranken, haar plicht te doen.
Niet enkel bij verklaarde dronkaards,
maar tegen *alle* misbruik, hoe schijnbaar
geoorloofd ook.
En dit niet alleen in de dorpen, maar
evenzoo in de groote steden.
En dan natuurlijk niet alleen tegen het
misbruik van sterke dranken, om een teato-
tallersgeest in de kerk van Christus in te
voeren, maar tegen *alle* misbruik van wat
aard ook.
Doch hierbij late men het niet.
We hebben er nog tweemaal aan toe te
voegen.
Het eerste is dit.
Zijn er in onze Gereformeerde kerken
personen, die, als ze de hand in den boezem
steken, voor God bekende moeten, dat ze
zich aan misbruik schuldig maken, en
dat misbruik niet op andere wijze weten te
keeren, laat ze dan onverwijld eerst de *ge-
lofte*, en zoo dit niet baat de *belofte* aan-
wenden.
Met *geloofte* bedoeld Calvin in zulk een
geval, en bedoelen wij, dat een Christen,
die zich bewust is van misbruik, voor God
de *geloofte* doet, om b. v. drie maanden of
een half jaar lang, volstrekt niets van dien
aard te gebruiken; dat hij dit doe in stilte
voor zijn God; zonder opspraak; heilig voor
den Heere.
En merkt zoo iemand ook daarna, dat
dit hem niet helpt, doe hij dan de *belofte*
in zulk een vereniging.
Tienmaal beter zich aan te sluiten bij
zulk een vereniging, dan zich vrij te noe-
men, en inmiddels slaaf der zonde te blijven.
Onze tweede opmerking eindelijk is deze.
Indien een onzer één zijner huisgenooten
ziet, die zich aan misbruik schuldig maakt,
en hij wien vermanen noch berispen baat,
omdat hij toch zelf ook wijs of dergelijke
gebruikt, zoodat uw woord meer indruk
op hem zou verkrijgen, als ge eerst ontou-
der werdt, met de kans er ook hem toe te
bewegen, red dien zondaar dan door te
doen wat ge anders voor uzelf niet zoudt
gedaan hebben, en sluit u aan zulk een ver-
eeniging aan, in de stille hoop, dat ge ook
uw vader of moeder, uw broeder of zuster
tut winnen.
Hiermede eindigen we onze korte toelich-
ting van het vraagstuk der *Onthouding*.
Ons doel was het Gereformeerde stand-
punt ook met het oog op dit vraagstuk,
uiteen te zetten.
De dank dien we reeds van verschillende
zijden voor deze kleine studie mochten
ontvangen, heeft de moeite er aan ten koste
gelegd, nimschoots belooft.

Van den heer A. F. de Savornin Lohman
ontvingen we onderstaand schrijven:

Aan de Redactie van de *Heraut*,
Geachte Hoofdredacteur!

Het is mijn voornemen niet, aan uwe uitnoo-
diging om de feiten, door mij en mijn zoon
betwist, met name te noemen. Het schijnt mij
een onbegonnen werk over elk punt een discussie
te openen, en een debat in een blad zou toch
nimmer kunnen leiden tot objectieve constate-
ring der feiten. Om maar één voorbeeld te
noemen. Gij schrijft, in antwoord aan den heer
Hovy: »na afwijzing door den heer Lohman van
de methode van onderzoek." Nu is het een uit-
de stukken bewijsbaar feit, dat ik nimmer «de
methode van onderzoek» heb afgewezen, maar
dat ik alleen *uwe* methode voor mijn *oek* on-
bruikbaar heb geacht, gelijk ik zulks nog doe;
terwijl ik uit ten mijne berustende *stukken*
bewijzen kan dat, zoodra het debat over uwe
methode zou zijn afgeloopen, ik daartegenover de
mijne zou hebben gesteld, mij daarbij geheel
aanstaande om wat wij lezen in Calvijn's In-
stitutie Boek IV, Cap. XX, 14 en 15, dat ik zeer
ter overdenking aanbeveel aan allen die mijne
voorstellingen omtrent het recht als ketterij heb-
ben veroordeeld. De aanval op Seimpost is dus
geschied te midden van de beradslagen over de
methode. Mijn bewering staat derhalve lijn-
recht tegenover de uwe; maar een debat brengt
de zaak niet tot klaarheid. Ik wensch mij dan ook
niet meer te verdedigen tegen welke voorstelling
der feiten ook, daar ik dit *thans* nutteloos acht;
maar ik blijf bij mijn protest volhouden.
Maar gij zult mij wel willen veroorlooven in
uw blad een paar opmerkingen te plaatsen over
uw artikel: *De Gereformeerde beginselen van het
Staatsrecht*. Niet slechts door persoonlijke uwe-
wijding, maar ook geldelijk heb ik naar ver-
mogen bijgedragen tot de stichting der Vereenig-
ing; tot de vaststelling der Statuten werkte ook
ik mee; en ik meen dus in de gegeven omstan-
digheden enig recht te hebben mijn gevoelen
uit te spreken in een blad, dat voor onze kring
kan gelden als het officiële blad der Vere-
eniging. Ik doe dat te liever, omdat door u,
in tegenstelling met de heeren Bavinck, Heems-
kerk en Brummelkamp, argumenten worden ge-
bezigd die als het ware tastbaar zijn, zoodat ik
mij nu tenminste eenigszins een voorstelling
kan maken van wat door u en uwe medestan-
ders bedoeld wordt. Ik hoop echter geen mis-
bruik te maken van de door u mij toegestane
plaatsruimte, en zal mij daarom bepalen (tot
punt 3 van uw betoog, afschouwen naar mijne
meening ook de punten sub. 1 en 2 gemak-
kelijk zouden zijn te weerleggen).
Ik begin met het slot. Gij noemt mijne be-
wering, dat als grondslag van het Staatsrecht
verstaan ware: »gebondenheid aan Gods Woord
naar de opvatting van de Belijdenisschriften der
Gereformeerde kerken» een *uitdrukt*, dat in
1879 niet kan bedoeld zijn, en in zichzelf vol-
strekt onhoudbaar is. Onhoudbaar moge mijne
bewering zijn, een *uitdrukt* is zij niet. In
mijn geschrift «de aanval op Seimpost enz.» bl.

46/8 heb ik meegedeeld, hetgeen reeds in 1879
door wij over dit punt is geschreven en door u
werd geantwoord. Toen reeds ging ik dus, met uw
medeweten, uit van dezelfde stelling die ik nu
verkondig; en indien gij toen geantwoord hadt
in den geest waarin gij nu schrijft, zou ik, dat
begreep gij toen toch ook wel, het curatonschap
niet hebben kunnen of willen aanvaarden. Maar
thans draaft gij ook zelf aan »Gereformeerde
beginselen» dezelfde betekenis als ik thans. Gij
schreef in 1880 o. a. »dat »Gereformeerde» of
»gezuiverd» volstrekt niet gelijklopend is met
»Calvinistisch» of »Zwingliaans», maar reeds
als woord, als term, als uitdrukking op een
historie, op een beginsel en op een gestadig
streven naar een *ideaal* wijst». »In dat sau-
veren of reformeeren» ligt een ideaal." Tus-
schen *gereformeerd* en *Christelijk* is geen ver-
schil, mits men »gezuiverd Christelijk» be-
doelt, want »dat is Gereformeerd." Ik heb
daaraan reeds herinnerd in evengemeld ge-
schiedt, bladz. 63/5. Welnu! Lees nu, over-
eenkomstig uw eigen woorden in 1880 geschre-
ven, met mij in art. 2 in plaats van »Gerefor-
meerde beginselen» eenvoudig »gezuiverd Chris-
telijke beginselen», en houd dan vol, zoo gij
kunt, dat »mijne voorstelling, alsof onder Gere-
formeerde beginselen als grondslag voor het
Staatsrecht te verstaan ware: gebondenheid aan
Gods Woord naar de opvatting van de Belijde-
nisschriften der Gereformeerde kerken een uit-
drukt is, dat in 1879 niet kan bedoeld zijn en
in zichzelf volstrekt onhoudbaar is." Ik ver-
wijs u overigens ook nog naar de citaten, an-
gehaald op bl. 66/8 van genoemd geschrift.
Voorts naar uwe artikelen in de *Heraut* no. 132,
133, 134.
Thans nog vier aantekeningen.
1°. Gij zegt: als een hoogleraar nu eens leerde
dat het Russisch staatsrecht ook voor ons land
geschikt was; of dat de onafhankelijkheid der
rechterlijke macht, of het budgetrecht of het
keizerrecht moest worden afgeschaft, of de gewe-
tenvrijheid gefnuikt, dan zou een anti-ge-
reformeerde staatsrecht aan de V. U. niet te we-
zen zijn, vermits geen enkel artikel der *Belijde-
nisschriften* zich niet met die dingen bezig houdt.
Maar mijnerzijds is dat ook nimmer bewerd;
reeds, was mijne stelling, dat *de Schrift* en *de
altes* de grondslag kan zijn van onderwijze.
Slechts heb ik, ter afsnijding van alle dubbelin-
nigheid, daarbij gevoegd: »opgeval naar de Belij-
denisschriften der Gereformeerde kerken», mij aan-
sluitende aan 't geen gij schreef in de *Heraut* van
29 October 1893 no. 82; »in haar statuten heeft
de Vereniging voor H. O. op G. G. dan ook
duidelijk uitgesproken, dat zij haar *Gerefor-
meerde grondslag* aldus opvat en verstaat. Ze
verwijst tot in de Statuten naar de Gerefor-
meerde *Belijdenis* en naar kerkelijke usantie en
praktijk ten opzichte van deze Belijdenis. Geheel
afgezien van de bijzondere eischen der Theolo-
gische faculteit, geldt voor heel de Universiteit
in al haar faculteiten de eisch dat ze confessioneel
niet op *doelpraktijk* verloop». Daarom heeft ook
voor de niet-theologische professoren de kerkelij-
ke belijdenis betekenis. Maar het onderwijze
steunt, volgens mij, en ook volgens die Belijdenis,
op de Schrift. Gij hadt dus, om mij te weer-
leggen, moeten bewijzen, dat ook de Schrift zich
niet tegen het leeren van die zonderlinge, vol-
gens u ongereformeerde stellingen verzet.
2°. Misschien is dit ook uwe bedoeling, en
beweert gij, dat ook de Schrift niets bevat
omtrent de door u genoemde leerstellingen. Mocht
dit het geval zijn, dan ontken ik dit. *Sommige*
van die leerstellingen zijn met een gezonde opvat-
ting van de Schrift niet te rijmen. De Schrift —
het is niet moeilijk dit aan te toonen — bevat
geenige aanwijzing van de door God ge-
wilde verhouding tusschen overheid en volk,
om te verhinderen dat zoo overrechterse leerin-
gen worden verkondigd door wie in ernst met
haar rekening wil houden. Nu moge het waar
zijn dat ook de Russische Czar en Alva zich op
den Bijbel beroepen, of hebben beroepen, maar
dan toch zeker niet op den Bijbel naar de
opvatting van de Belijdenisschriften der Gerefor-
meerde kerken!
3°. Ik ontken verder, dat al de door u ge-
noemde staatsrechtelijke leerstellingen rusten op
Gereformeerde beginselen, althans in den door u
bedoelden zin. Bijlakens de geschiedenis zijn
verschieden van die leerstellingen haar ontstaan aan ge-
heel andere dan aan Gereformeerde invloeden ver-
schuldigd, en dateeren zij uit een tijdperk, waarin
van die beginselen nog geen sprake was. Dat som-
mige van die leerstellingen vooral door den in-
vloed der Gereformeerden in kracht en alge-
meene erkenning hebben gewonnen, loochen ik
niet, maar daarom *steunen* ze nog niet op die
beginselen. En dat de Gereformeerden een
tijdlang zoo grooten invloed hebben uitgeoefend
ook op de ontwikkeling van het staatsrecht,
was niet, omdat hun theorieën nu juist zoo logisch
en onweerlegbaar waren, maar omdat zij alles
overwogen van groote geloofskracht, die men
overwerpen, wat aan hun begeerte, om God
te dienen naar Zijn Woord in den weg stond.
Niet hun theorieën, maar hun geloofsformid heb-
ben wij in de eerste plaats noodig.
4°. Volgens U moet het onderwijs steunen op
de Gereformeerde beginselen, waaronder gij
met den Senaat der V. U., verstaat datgene
»wat de oorspronkelijke en latere Calvinistische
denkers als beginselen van hun denken hebben
aangegeven»; maar ook gij wilt dit onderwerpen
aan critiek en toetsen aan Gods Woord. Bijlakens
het bekende, door u op de jongste Synode in-
gediende bewaarschrift, hebben de Gereformeer-
den somtijds gewaaid. Deswege verzoekt gij
revisie bij een wettige Synode. Maar hoe moet
nu een niet-theologisch hoogleraar handelen,
die meent dat zeker beginsel, 't welk tot dusver
voor Gereformeerde werd aangenomen, dien naam
niet verdient? Zijn onderwijs moet op Gerefor-
meerde beginselen steunen; hij verwerpt dat
beginsel, dat hij ongereformeerd acht, maar »de
jaarvergadering» stelt hem in 't ongelijk. Nu
buigt de hoogleraar; maar enige jaren later
oordeelt «de jaarvergadering», wellicht geheel
anders saamgesteld dan vroeger, vlak omge-
keerd. Onderstel b. v., dat de hoogleraar in
beginsel het particulier eigendom verde-
digt, maar dat in de Friesland vergaderde ver-
eeniging bij meerderheid van stemmen uit-
maakt, dat landnationalisatie eisch is van Gere-
formeerde Staatsrecht. Enige jaren later even-
wel oordeelt een vergadering te Middelburg,
waarin waarschijnlijk de Zeeuwen de overhand
zullen hebben, anders. Wat moet nu de Hoog-
leraar doen? Ik weet het niet; maar dit weet
ik wel, dat naar uwe uitlegging en toepassing
der Statuten de hoogleraar zich verboden
zou hebben zijn onderwijs te geven steunen op
beginselen die nog nergens geformuleerd zijn;
die nog moeten worden gezocht; maar die
nimmer op *wettige wijze* kunnen worden vastge-
steld!
Ik geloof, dat juist deze opvatting een uit-
drukt is, dat in 1879 niet kan zijn bedoeld,
omdat de stichters der V. U. zulke onmogel-
ijke dingen niet konden willen. Zij hebben
onder Gereformeerde beginselen eenvoudig ver-
staan »gezuiverd Christelijk» beginselen; dat

zijn beginselen, waarvan Gods Woord naar de
opvatting van de Belijdenisschriften der Gere-
formeerde kerken ten grondslag ligt, en zij heb-
ben het aan den Gereformeerden hoogleraar
toevertrouwd die beginselen tot ontwikkeling te
brengen, opdat langs dien weg vanzelf een
»gezuiverd» en steeds zich zuiverend Christe-
lijk» staatsrecht zou ontstaan. Zij waren niet
van meening, dat de contribuanten der ver-
eeniging den inhoud van dat staatsrecht
hadden vast te stellen of te controleren. Zij
zouden dat de omgekeerde wereld hebben ge-
noemd.
Ik zal het hierbij laten. Gaarne laat ik U
verder het laatste woord. Nu men, om den
strijd over het netelig vraagstuk dat in art. 2
der statuten verscholen ligt te beslissen, de
voorkeur gegeven heeft aan de domme kracht
der stemmen van niet-deskundigen boven de
onderlinge discussie van bevoegde en deskun-
dige mannen, is het onomdoog en zonder nut
op dit ogenblik den strijd voort te zetten, en
meen ik mij tot het bovenstaande te mogen
bepalen.
U dankzeggende voor de plaatsing, met ver-
schuldigde hoortgaching,
Die uwe dr. en oud-amtsgeswet.
A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.
Amsterdam, 23 Nov. 1906.

Het stuk kwam te laat in, om het thans
reeds te bespreken.
Dit een volgend maal.

Uit de Pers.

In het *Holl. Kerkblad* wordt gewezen op de
klacht dat de Boeren in Transvaal nog zoo
weinig zedingsvrienden zijn.
We lezen daar:
Om nu echter den gang der overweging onder
broeders ginds recht te kunnen beoordeelen, lete
men op het feit, dat de belangen der Zending onder
de *Kaffers* eenzijdig en niet der *behoofden* van het
volk der Engelsen, anderzijds voor onze Gerefor-
meerde in Zuid-Afrika vermaant met elkander in
strijd zijn. De *Standard* heeft indertijd hierop ten
ernstigste gewezen. Zending onder de *Kaffers* wordt
van Engelse zijde gedreven, en dan wordt die
Zending gebruikt, om de *Kaffers* op te zetten tegen
de Boeren en hen te brengen onder Engelsen
invloed tot bedreiging en bestrijding van de eer,
de onafhankelijkheid en de rust der Afrikaansche-Hol-
landse republieken.
Hoe verantwoordig is, om geprikkeld onze Trans-
vaalers daartegen zijn na de geschiedenis van Jameson
en Rhodes, begriep ik niet, die met hen medeleef-
de.
Daarom volgde hier een stuk uit het *Kerkbl.*
waarin deze dingen besproken worden, en waarin
het onoverdreefelijk optreden der Engelse Zending
getekend wordt.
Het luidt aldus:
De ZENDING.
Onder dit hoofd hebben wij een tijd geleden aange-
toond, hoe de Gereformeerde kerk een stap voor-
uitgegaan is om het Evangelie van onzenwege te
verspreiden onder de gekleurden. Dit gaf aanlei-
ding aan een schrijver in de *Bazaar*, om den toestand
van zaken alhier te betrouwen. Als men eenigzins
omstandigheden in Zuid-Afrika wil in acht nemen,
zou men niet zoo lichtelijk zijn uitgesproken over wat
hier al dan niet gedaan wordt. Wij hebben ge-
zegd, dat de Gereformeerde kerk begonnen was
met de Zending en wij hebben dit toegevoegd, omdat
wij door 's Heeren genade een gezonde dier
gevoelden hadden. Verder schreven wij over de
huivering die er bij velen bestond, om deel te nemen
in het werk, en trachten wij aan te toonen, hoe er
eene vervreemding, ook op godsdienstig gebied,
ontstond tusschen de blanke bevolking en de
gekleurden.
Wij hebben dien toestand ten deele betreurd
maar ook eenigszins begijft. Wij weten er op,
hoopt de Zending en de Engelsen van een pro-
groot deel daartoe aanleiding geven. En nu koopt
het bloed van den welmenenden Afrikaner, als
hij bemerkt, hoe nog heden op onrechtvaardige en
onchristelijke wijze de kleurling tegen hem aange-
hoest wordt.
Wat dat voor lagna uitgedoofd is, wordt het
weer op verschillende wijzen opgewakkerd.
Om te staven wat wij zeggen laten wij hier ver-
taald volgen een kort stukje uit de »Cape Argus».
»DE SOUTH AFRICAN LEAGUE EN
KLEURLINGEN».
»Daar Dr. Darley Hartley (voorzitter van S. A. L.)
ontkent, dat er in zijne toespraak aan de kleurlingen
»iets is dat rasen-haat zou kunnen verwekken»,
geven wij weer een kort uitskrakel uit het Queen-
stown Free Press-verlag van wat hij gezegd heeft.
»Gij zijt ten volle bewust van de bedoeling van de
Bondpartij, wier groote oogmerk is, om de verbin-
ding tusschen de Kolonie en de Britische regering
te verzwakken; om de eene Hollandse Republiek
te maken en om op andere wijzen den vooruitgang
van dit land te strekken. Nu, zoo zulk een onge-
luckige toestand voortvalt in dit land, zoudt gij
kleurlingen, de gevolgen van deze verandering ten
eerste ondervinden. Gij zoudt een weinig beter
zijn dan de slaven, die gij waart onder de *Kaffers*;
uw land zal u ontreunde worden; gij zoudt twee
stemmen verliezen en behandeld worden als de *kleur-
ling* in den *Vrijstaat* en de *Transvaal*.
»Laat mij u zeggen, indien gij het niet reeds weet,
dat uwe hoogste belangen bevoorrecht zullen worden
door Engelsen, die een vrijgeboren volk zijn, vrij-
heid en vrije instellingen lief hebben. Onze Konin-
ginn die onderdanen heeft over de gehele wereld,
van alle kleur en stand, maakt geen onderscheid;
zoolang het volk zich goed gedraagt, worden zij
allen onder hetzelfde rechtvaardige bestuur behan-
deld. Gij, oude mannen voor mij, weet meer van
de mogelijkheden en onrechtvaardigheid die gij te
verduren hadt voor Britsche bestemming dan de
jonge mannen, en gij zijt het, die hen moet reggen
welke partij te kiezen. Onderstunt Britsche belan-
gen op elke mogelijke wijze. Een middel ter uit-
voering hiervan is wat u aangeboden, en gij zijt gretig
om het aan te nemen; maar ik zou u aanraden de
zaak ernstiglijk bij uwe herten te overwegen. Be-
sprekt het goed onder elikander, vóór dat gij tot
éénig besluit komt».

»Is politiek gebied» zegt iemand wellicht. Niet
en Staat zijn nauw aan elkander verbonden. Kerk
te verwonderen is het dus, dat menig Afrikaner, niet
alleen van de Gereformeerde kerk, maar zelfs van de
Hedendaagse kerk, aarzelt zijn bij-
at te zonderen voor de Evangelisatie onder de Hei-
denen. Het is ons doel niet om gemoederen op te
zetten, maar slechts om aan te toonen, welke
nauwkeurige men krijgt als men bekend is met den
toestand van zaken alhier. Maar voor de waarheid
willen wij bukken.
Dit alles is geen reden, om onze plicht na te laten.
Wij zullen ons niet op dit voorwendsel voor God
kunnen rechtvaardigen. Jezus' gebod ligt daar.
»Predikt het Evangelie aan alle creaturen». Daarom
ligt deze zaak den leden van het Corps als toekomst-
geleerden zoo na aan het hart.
En een ieder, die zich leent tegen de prediking
onder de Heidenen, blijft eene verantwoordelijke schul-
dig bij God. Wij hebben niets te maken met de
verveling van Chams; dat blijft Gods zaak. Jezus
gebod. »Predikt het Evangelie» moet elk lid der
kerk gehoorzamen. Wij zullen ons niet kunnen
verontschuldigen voor God met te zeggen: »Heere,
Gij hebt Chams vervloekt» of »de kleurlingen zijn
altoos tegen ons opgewoken».
V. V.

Dit stuk verdient een aandacht.
In verband nu met een en ander zal het onzen
lezers duidelijk zijn, hoe gewenscht het is, dat de
Zending onder de *Kaffers* van *Hollandsch Gerefor-
meerde* zijde uitga tot verroening met onze Trans-
vaalse broeders en opdat de dienst des Erange-

lijes het werk van Gods voorzienigheid in de vrije
ontwikkeling van Afrika van de Kaap tot aan den
Nijl niet hindere, maar diene.
Te opmerkelijker is daarom de roepstem uit den
kring der *Kaffers* zelf, voorkomende in het vorige
nummer van de *Heraut*, waarbij de bede der *Kaffers*
tot Hollandse dienaren des Woords komt, om tot
hen met het Woord Gods over te komen. Zelfs
bieden hierbij voor het onderhoud van een dienaar
150 pond s. l. 1800 gouden s. jaars aan. Prof. Kay-
per is in staat en bereid hierover nadere inlicht-
ingen te geven.
Zij die roepstem niet te vergeefs.
De zaak is volkomen duidelijk.
Zoolang de Boeren hun eigen leven en dat
van vrouw en kind met het zwaard tegen de
Kaffers moesten verdedigen, kon er geen zen-
dingsgeest opkomen. En toen rustiger dagen
aanbraken, kenden de Boeren geen andere dan
de Engelse missie, die steeds vijandig tegen
hen overstond.
Thans echter breken betere tijden aan, en zal
ook in Transvaal Christenlicht betracht worden.
Men leest in de *Hervorming*:
De *Revue Historique*, LX, 2 (Mars-Avril), 1896
deelt op blz. 371 het volgende mede:
In de Collection des grands écrivains de la
France, eene uitgave die tegenwoordig onder leiding
van Brunetiere staat, is o. a. Pascal van Fougère
verschenen. In deel I daarvan werd op bl. 202
eene vergelijking, die allebehalve nieuw is, nog eens
herhaald. Pascal haalt daar n. l. de roeping van
den Jezuïet l'Amv aan, volgens wien het geoorloofd
is een lasteraar te doden. Naar aanleiding daar-
van beweert Fougère, dat Kalvin in zijn 15de
Aphorisme in De modo propagandi Calvinismus,
zou hebben geschreven: »Jezusieten met het zwaard te
dooden of hen door leugen en laster onschadelijk
te maken is plicht." Maar ongelukkig heeft Kalvin
in 't geheel geen werk onder dien titel opgesteld.
De aanhaling, die heet van Kalvin te wezen, is
ontleend aan de Aphorismen van den Jezuïet Mer-
tinus Becanus, die in 1697 goedvond aan Kalvin
eene meening toe te dichten, welke hij in strijd is
met al wat Kalvin ooit schreef. Immers deze heeft,
terwijl hij steeds aan den Staat het recht toekende
om ketteren te bestrijden, zich te gelijkzamen verzet
tegen alle persoonlijk pligen van geweld. Zelfs om
aan de vervolging weerstand te bieden liet hij dat
niet toe. — Fougère heeft blijkbaar zijn aanhaling
ontleend aan Audin's leven van Kalvin. Maar
Audin was nauwerge genoeg geweest om aan te
geven: »Calv. apud Becan. l. c. op. 17, app. 11.
De modo propagandi Calvinismus." Fougère liet
»apud Becan» weg, en deed nu als eene aanhaling
uit Kalvin voortkomen wat Becanus zelf alleen als
zijne opvatting van Kalvin's gevoelen geeft.
Doch niet om Fougère's oppervlakkigheid is het
mij te doen, nu ik dit bericht uit de *Revue* over-
neem. Deze voegt daarbij het volgende:
Die valsche aanhaling van Kalvin heeft eene ge-
heele geschiedenis. Hij doet reeds lang in Roomsche
tijdschriften de ronde en even lang is de valsche
aanhaling daarvan duidelijk aangevoelen. Naar aanleiding
van Alzog's Kerkgeschiedenis werd de Baur die
beschuldiging tegen Kalvin reeds in 1851, in 1855
deelde Revue in deel IV van het *Bulletin de la
Soc. des Prot. français* die weerlegging mede. Fou-
gère zal dit misschien niet hebben gelezen? Mogelijk;
maar nu komt een staaltje van de wijze, waarop
Katholieke schrijvers soms met de waarheid om-
springen als het Protestantisme en hun goeden naam
betreft.
De bekende in Frankrijk zoo hooggeschatte ge-
schiedschrijver Weiss maakte de firma Hachette, de
uitgevers van de *Catholic*, opmerksaam op Fougère's
fout. Men verwachtte dan, dat de redacteur, Brunet-
iere, voor eene rectificatie in deel II zou zorgen.
De heer Brunetiere vond dat echter — 't gold im-
mers maar een Protestant, al was die Kalvin, — de
moeite niet waard. Hij heeft, over de zaak geraad-
pleegd, als volgt geantwoord: »al moge Kalvin
»de woorden, waarvan Fougère hem beticht, niet
»hebben geschreven, men kan zonder eenige moeite
»in zijne werken een en ander vinden dat op het-
»zelfde neerkomt. En gingen wij de vergistings van
Fougère herstellen, dan zouden wij dat moeten
»gaan aantoonen; ietdelijk moeten gaan uiten-
vretten, hoe hij in die dwaling heeft kunnen ver-
vallen en dat deze ten slotte al heel weinig be-
deuidt. Stel dan, dat de aanhaling uit De modo
»propagandi Calvinismus plaats maakt voor eene
»uit de weerlegging van de dwalingen van Michael
»Servetus, ubi docteur jure gladii correndo esse
»haereticos: en ik begrijp niet, wie ter wereld iets
»daarbij wilt».
Tot dusver Brunetiere.
De verzager van de *Revue*, Gustave Monod, die
weigert aan te nemen, dat een man als Brunetiere
het onderscheid niet zou innemen tusschen het rüde
eenevache staatsrecht, dat lijfstraf voor ketteren bij-
lijkt, en de verachtelijke casuïstiek, volgens welke
doodslag, leugen en laster geoorloofde middelen
zullen zijn, om het waar geloof over het onware te
doen zegeprelen. Hij heeft blijkbaar alleen uit de
hoogte 't afgeweken aan de waarheid te geven wat
haar toekomt.
Maar juist dat is het: dat in een invloedrijk werk
Kalvin ten onrechte gebrandmerkt wordt, kan Brunet-
iere zoo weinig schelen, hem den leugen, den ver-
antwoordelijke persoon voor dat werk, dat hij,
schoon, openlijk daarop aantet gemaakt door wie
ook in zijn oog de bevoegde persoon is, schoon met
de stukken van dat onrecht overtuigd, het niet wil
herstellen, nu hij 't kan doen.
Dat de nieuwe roomsche historici bij hunne recon-
structie der geschiedenis het niet nauw nemen met
de waarheid als 't geldt Protestanten donker, Room-
sche raken licht te kleuren, is bekend. Dat ook
een man als Brunetiere daaraan meedoet, is, geloof
ik, niet nieuw. Dat hij aan *overtuigingen* weinig of
geen waarde hecht, juist in 't godsdienstig goede
trouw en waarheidszin misacht, wisten wij na zijn
bezoek aan 't Vatikan. Dat hij zijn cynische be-
schouwing gebruiken zou om grote Protestanten te
helpen verachtelijk maken bij het Fransche lezend
publiek, dat hij te frivol is om van juist inzicht
te willen genieten, zijn wisten wij nog niet.
De brief van Brunetiere, schijnt de *Revue Inter-
nationale de Theologie* (1896, p. 299), verdient te
worden bewaard tot schande van zijn schrijver, en
ten bewijze van de geringe waarde, die aan zijn
kritischen arbeid toekomt, wilkeur en fantasie
als die is. Maar dat de firma Hachette tegen beter
weten in een uitgemaakte onwaarheid in een haver
uitgeven duidt, mag bevreemden wekken. »La
verité objective», zeggen wij liever: de goede trouw
is immers tegenwoordig de wet, die overal in de
historische kritiek geldt; overal, behalve naar 't
schijnt in de *Revue* des deux Mondes en te Rome,
waar men nu eenmaal geen wetenschappelijk ge-
weten bezit.
Laat ons voortaan, als we ons op Brunetiere
beroepen, aan deze bewuste valscheheid van
Calvin's nagedachtenis denken.

Officiële Berichten.
(Met vertaaling uit het Kerkblad van 27 Nov.)

**Theologische School van »de
Gereformeerde Kerken in Nederland»**

Binnen enige dagen, op den 6en December,
herdenken wij weer de dies natalis van dese
School, de eigene Inrichting van de Gerefor-
meerde kerken tot opleiding van aanstaande
bedienaren des Woords.
De Heere is ook gedurende het laatste jaar,
het *twintigste* van haar bestaan, dezer
School gunstig geweest. Hij heeft de Leeraren
gestert, zoodat zij hunnen arbeid geregeld kon-
den verrichten, en ook hun onderwijs gewenschte
vruchten doen dragen. 21 studenten konden
in Juli dezer jaars tot de theologische lessen
worden toegelaten, 17 hebben met goed gevolg